

Flancos placc

Amikor a mennyiség minőségbe csap át, csak most negatív értelemben. Mert bár egyáltalán nem borzasztó az újjáépített Vörösmarty tér; kifejezetten ellenkezésre ingerlő vagy kellemetlen látványelem nincs benne, mégis kiábrándító. Minthogy mára a Vértanúk terének minap újraavattott borzalmával (Füredi Richárd és Lechner György, 1934) tűrőképességünk határához érkeztünk.

A nagy térrehabilitáció – ami évek óta zajlik és nem akar véget érni – a Kossuth tér Steindl-programként elhíresült restaurációjával kezdődött. Az 1848-as magyar kormány szellempanteonjának (Horvay János, 1927) és a nagyzóló Tisza-monumentum (Zala György, Orbán Antal, Foerk Ernő, 1934) visszaállításával. Nem egyszerűen Károlyi Mihály, Nagy Imre és József Attila szobrait távolították el az '56 emléket idéző forradalmi lánggal egyetemben; a hatalmas vízmedencékkel nagyrészt bennünket is kiszorítottak az addig politikai színtérként szolgáló területről. A második nagy akció helyszíne a Szabadság tér volt. Déli oldalára a „német megszállás áldozatainak” ürügyén egy olyan emlékműpersziflázst rittyentettek, amelynek „üzenete” a korabeli magyar politikai elit felelősségének negligálásával éppen olyan hamis, mint amennyire műalkotásként is gyalázatosra sikeredett lejárt allegóriaértelmezésével és kényszeredett barkácskompozíciójával. Az emiatti tiltakozás következtében ünnepé-

lyes átadására (szerencsére) mind a napig nem került sor. Ezt a József nádor téren a mélygarázzsal és a felszín átformálásával egy ideológiai-politikailag semleges produkció követte. Talán ezért is volt ez ügyben a legnagyobb a közfelháborodás; pártállástól függetlenül igencsak széles körben váltott ki elégedetlenséget az, ami a ligetes sétálópark helyén létesült. A két duplikátum – a múlt századfordulós herkulesfürdői Zsolnay díszkút és az alig néhány éves Herendi életfa mint világító terelőplasztika másolata – nemhogy megnyugtatta volna a publikumot, az előbbi elsősorban helyidegenségével, a másik pedig alpári ízlésvilágával csak tovább borzolta a kedélyeket.

Még el sem ültek ezek a hullámok, máris újabb botránykő tűnt fel a színen. Vegyük ezt (majdnem) szó szerint: kiglancolt kősviatag – flancos placc – fogadja átalakítása után a Vörösmarty térre érkezőket.

A mindenkori Pest egyik legforgalmasabb és legkedveltebb találkozóhelyéről beszélünk. Volt már ez Séta tér, aztán Színház tér (több változatban is), mivel 1812-ben itt létesült az Első Német Színház (háromezer nézőnek), amely az 1838-as nagy pesti árvíz, majd az 1848-as harcok során olyan súlyos károkat szenvedett, hogy Johann Aman és a fiatal Pollack Mihály művét le kellett bontani. Helyén épült fel 1873-ban Haas Fülöp textilkereskedő eklektikus stílusú palotája (Linzbauer István),

s változott meg a tér neve is az osztrák főhercegnő tiszteletképp Gizellára. Közben egy ideig a területet Harmincad térnek is hívták, északi oldalán állt ugyanis akkor még a vámhivatal, amelyet az egész tömbbel együtt Ybl Miklós tervei szerint alakítottak át 1858 és 1862 között a Kereskedelmi Bank számára. Ez ma a tér legpatinásabb korai épülete. Itt kezdte működését a cukrász Kugler Henrik, aki a nyolcvanas évek derekán Magyarországra csábította Gerbeaud Emilt, és neki adta át mintegy mestersége stafétabotjaként Gizella téri üzletét azon a helyen, ahol az ma is működik. Neki – divatossá formált portáljának – köszönhetően kapott a historizáló homlokzat szecessziós díszítőelemeket.

Ebben az időben kezdődött az a folyamat, amelynek során a tér elnyerte ma is hódító, modern nagyvárosi arculatát. Mindenekelőtt a végleges nevét, mert 1908-ban itt helyezték el a közadakozásból emelt Vörösmarty-szoborcsoportot. Az 1896-ban meghirdetett pályázat nyomán Kallós Ede és Telcs Ede kapta kivitelezésére a megbízást, az építész Márkus Géza volt. A fő alak a költőt ábrázolja, alatta a nemzetet a szó szoros értelmében megtestesítő nép fiainak és lányainak alakjai láthatók. A carrarai márványból faragott művet most megtisztították; jól látható rajta az a Máriás húszas, amelyet egy ungvári koldus, Liskay János anyai örökségeként ajánlott fel az emlékmű számára. Az avatáskor, amelyen Wekerle Sándor miniszterelnök és Vörösmarty veje, Széll Kálmán is megjelent, a korabeli fotón mögötte még két-három szintesek a házak. Nem sokkal ezután azonban a Deák Ferenc utca és a tér mind a

két sarkán elkészültek a jelenleg is álló impozáns épületek: a Duna felőli oldalon Alpár Ignác tervei szerint a Tőzsdét is magába fogadó Első Hazai Takarékpénztár neobarokk tömbje, átellenben pedig a Korb Flóris–Giergl Henrik-páros hasonlóan reprezentatív megjelenésű alkotásaként a beruházást finanszírozó családi alapítványról elnevezett Kasselik-ház, földszintjén már akkor fényes üzletekkel. Légvonalban közöttük, a Váci utca elején maradt ugyan az a négyemeletes egyszerű eklektikus épület, amit ma látunk, csak éppen a RedN Café helyén még Calderoni nevezetes optikai üzlete működött. A Vigadó és a Dorottya utca sarkán már 1812 óta létezett a „Magyar Királyhoz” címzett háromemeletes hotel, amelyet folyamatosan korszerűsítettek; olyannyira, hogy 1876-ban itt rendezkedett be a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank igazgatósága, majd 1921-ben a Futura szövetkezeti részvénytársaság és nyugdíjpénztár. Ez aztán a korábbi épületből 1938-ban Münnich Aladárral impozáns székhelyet varázsolt itt magának tartózkodóan modern felfogásban. Időközben a tér túlsó oldala sem maradt változatlan: a textilgyáros Goldberger Leó létesített (részben magának) Révész Sámuel és Kollár György közreműködésével 1927–28-ban az épületasztalos Thék Endre és az üveges Róth Miksa cég munkáival ékesített, Falus Elek intenciói szerint berendezett, barokkosan parádés bérpalotát, alul a bemutatóteremként is szolgáló Parisette kávézóval. A Kasselik-ház üzletsorának portálját pedig 1938-ban Kozma Lajos modernizálta, új bejárattal és dekoratív fali domborművekkel.

Budapest ostromakor a Haas-palotát – s vele a Floris cukrászdában Kaesz Gyula 1931-ben tervezett bauhausos enteriőrjét – súlyos bombatalálat érte, 1959-ben ezért le kellett bontani. Egy évtizeden át autóparkoló működött a helyén, ahol 1971-ben adták át Tallós Elemér és Hübner Tibor szocmodern irodaházát. Az ORI mellett számos kulturális intézmény, továbbá könyvkiadók kaptak benne helyet. A közvélemény „elízelt palotának” csúfolta, nem feltétlenül igazságosan, mert szép arányai ellenére visszafogottságával nem konkurált rangos szomszédaival. Műszaki értelemben, komfortját tekintve – személyes tapasztalataim vannak róla – már korántsem mérhető esztétikai minőségéhez, ezért is dönthettek a kétezres évek közepén az eltüntetés mellett, majd építettek helyette Fazakas György, Jean Paul Viguier elképzelései nyomán divatos újat, amely azonban inkább csak anyaghasználatában mutat egyértelműen magasabb minőséget.

A szocializmus időszakában természetesen egyéb változásoknak is tanúi lehettünk a téren, amelynek másik oldaláról magától értetődően eltűntek a neves autómárkaszalonok (Renault, Buick). A Goldberger-palotába a Medimpex, alul könyvesbolt, a Kasselik-házba pedig 1963-ban a Luxus Áruház költözött. Egy időben a Gerbeaud neve is megváltozott. De szerencsére visszafordíthatatlan átalakítások nem történtek. Éppenséggel a Ráday Mihály kezdeményezte és civil kurázsiként kibontakozó városvédő mozgalom jóvoltából 1985-ben immár a századfordulás múlt értékeire figyelő felújítás zajlott a téren. Wild László

építész erőfeszítésének eredményeképpen újra gyártották a pásztorbortos régi kandelábereket, amelyekre Gizella, illetve Dorottya típusú világítótesteket függesztettek, ugyancsak az egykori darabok korhű replikáiként. Oroszlános díszkutat (Péter Ágnes) csináltattak és telepítettek ide, hogy századfordulós feelingként elhelyezhessék rajta a megmaradt kovácsoltvas gázlámpakarokat. Ez a némiképp vitatható elem azonban az elmúlt évtizedek során szerethető szerénységével hozzáért a térhez. Megtartották (információs oszlopként) a régi trafóházat, megőrizték egy zöld-sárga Matart telefonfülkét is. Maradt a helyén a szoborparkot övező rács, és a millenniumi földalatti lejáratainak fém-üveg elemeit is visszaállították.

A fentieket csak azért részleteztem, mert az *Élet és Irodalom* hasábjain tavaly nyáron Ráday Mihály óvatos borúlátással kommentálta a hírt, miszerint a belvárosi önkormányzat a teret ismételten felújítja. Nem csupán a fák védelmében szólt meg, minthogy nem egy élet-erős társuk szomorú sorsáról szerezhettünk a közelmúltban keserű tapasztalatokat – a József nádor tér mellett a város sok más helyén, többek között a Városligetben történt barbár ritkítások következtében. Aggódott a korábban megmentett és fentebb felsorolt értékek miatt is. S bár örült annak, hogy a se nem szép, se nem hasznos (a fáktól a vizet épenséggel elszigetelő) viacolor burkolatot végre felszámolják, főként „a bódésulás” veszélyét érzékelve fordult a nyilvánossághoz, mivel a közleményben a komplex felújítás céljai között „az időszakos vásárok közműellátásának előkészítése” is

szerepelt. Az öreg fák maradtak – tegyük hozzá mindjárt, a négy plató és az egy hársfa mellé még vagy tizenöt fiatal egyed is telepítettek. Ősz lévén, a hervatag levelekből egyelőre nem volna helyes végső következtetésként elparentálnunk őket, a korlát azonban sajnálatos módon eltűnt, jobban mondván átszellemült: a pázsit körüli ülőpadok oldalának mélyrelief motívumai kísértetként idézik csak az emlékét. A telefonfülkét és a trafóházat úgyszintén hiába keressük, egyedül a hengeres hirdetőoszlop szól a tovatűnt időről. Meg a gázlámpacsokros kút, amelyet szerencsére csak arrébb toltak – szerintem ott jobb helye is van: a házak között kellemetes intim tér keletkezett körülötte.

A régi kandeláberek is megmaradtak, csak hogy színes karneváli gömböket aggattak rájuk. A formatervezett ledlámpások pedig magas kerítésként veszik körbe a nagy szobor körüli kicsiny oázist. Amely így – félig-meddig takarva – optikailag leválik környezetéről a végtelen préri benyomását keltő természetes lapkó flaszteren. Ennek kétségtelen előnye, hogy kényelmesen elérnek majd rajta a vásáros bódék. Drónokról bizonyára jól hat, a lábunk elé nézve persze mi is érzékeljük, hogy a tervező (Koszorú Lajos, a Város-Teampannon főmérnöke) Vörösmarty szavával szólva nem egészen üres felületről ábrándozott. Sötétszürke lapokból két elliptikus spirálgyűrűt képzelt a földre, amelyek úgy vezetnek majd szemünket a centrum felé, hogy közben egységes egészzé formálják a teret. Ezzel

mindössze az a baj, hogy nem működik. A slendriánul lerakott, itt-ott le-tört és koszos(odó) lapokon (folyamatosan javítják) éppen csak kivehető a szennyeződéseknél alig sötétebb minta. Nem kevésbé zavaró a gusztusosan dizájnos szemetesládák tején a cigarettacsikk-halmaz meg a belsejükből kitüremkedő közönséges nejlonszák. (Mintha csak valakinek a szépen vasalt sortja alól kilógna a gatyája.) Elvégre milliárdos presztízsbereházások között vagyunk. Az egykori tőzsdét az Orco már 2007 és 2011 között (az enteriőrök műemlékjellegét megtartva-kihasználva) Váci néven gasztronómiai és szórakoztatóközponttá formálta. A Futura-ház tömbjében a BDPST Group idén tavasszal kezdett hozzá ötcsillagos luxusszállodája és exkluzív lakások kialakításához. Az elegáns Goldberger/Medimpex-palotában tekintélyes bérlők rendezkedtek be. Nemrég elkelt a volt Luxus Áruház épülete is; sorsáról közelebbit egyelőre nem tudunk, de nyilván nem szociális otthont létesítenek majd benne. S remélhetőleg eltávolítják lábazaráról a Bershka tolakodóan oda nem illő csillogó cégtábláit. Nemcsak indokolt, érthető is tehát ez a mostani nagytakarítás – csak az a bökkenő, hogy a kerület finanszírozza. Holott a lakosság nem annyira szebb, inkább másféle Vörösmarty teret – pihenőkeretet és találkaparkot kívánt, és talán azt is érdemelt volna.

A megújult Vörösmarty tér Budapesten. Terv: **Koszorú Lajos** (Város-Teampannon), kivitel: Penta Általános Építőipari Kft.